

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ ПІДЧАС ВІЙНИ

Прокопович Т. А.

*кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Збереження культурної спадщини в умовах війни є надзвичайно важливим завданням для історії, ідентичності та культурного надбання націй. Війна є серйозною загрозою для пам'яток мистецтва через пошкодження в наслідок пожеж від обстрілів, вандалізму, викрадення, або навмисних актів знищення з боку агресора. Так, підчас війни росією в Україні було знищено безліч творів культури і образотворчого мистецтва.

Україна має багату культурну спадщину в галузі образотворчого мистецтва, яка охоплює різноманітні періоди і стилі від трипілля, давньоруської та козацької епох до сучасності. До культурного надбання в Україні відносяться: живопис, скульптура, іконопис, народний костюм, вишивка, музеї та галереї та ін.

Українська іконописна школа має тисячолітню історію і славиться своїми старовинними іконами, що датовані часом Київської Русі, які можна побачити, наприклад, у Софійському соборі у Києві.

Народний костюм та вишивка також є унікальними мистецькими надбанням, що відображають національну ідентичність та традиції українського народного мистецтва. Зразки різноманітних мотивів вишивки та особливості їх техніки виготовлення знаходяться в музеях по всій країні і зберігають автентичність кожного регіону.

Відомі українські художники, такі як Т. Шевченко, І. Айвазовський, С. Васильківський, М. Приймаченко, та інші створили безліч шедеврів образотворчого мистецтва, які відображають українську природу, історію та культуру, пам'ятки і твори яких знаходяться на території України і є в небезпеці підчас військових дій, так як можуть бути викрадені чи розбомблені підчас ракетних обстрілів.

Україна має багато музеїв та галерей, де представлені цінні колекції українського образотворчого мистецтва, такі як Національний художній музей України у Києві, Львівська національна галерея мистецтв імені Б. Г. Возницького, Харківський художній музей, Маріупольський художній музей ім. Архипа Куїнджі та багато інших, які перебувають в постійній небезпеці бути зруйнованими, або розграбованими. До

прикладу як останній Маріупольський художній музей ім. Архипа Куїнджі експонати якого були вивезені до Росії.

Знищення творів образотворчого мистецтва під час військових дій в Україні стало серйозною проблемою, особливо на сході, півдні і Криму. Проте, росія піддає обстрілам всю територію України і як наслідок відбувається руйнування творів мистецтва, музеїв і пам'яток культури по всій країні. У результаті бойових дій 2014–2024, а також навмисних атак на цільові об'єкти, такі як музеї, галереї, церкви та пам'ятники, було пошкоджено або зруйновано цінні твори образотворчого мистецтва, пам'ятки і музеї [5]. Російська армія чинить умисні акти вандалізму, які часто мають політичні або етнічні мотиви, призводять до пошкодження або знищення пам'яток культури, включаючи скульптури, статуї та інші об'єкти мистецтва. Військові конфлікти часто супроводжуються чорною археологією, незаконною торгівлею артефактами та культурними цінностями, що призводить до втрати безцінних творів мистецтва та історичних артефактів. Пожежі та вибухи, які часто виникають внаслідок бойових дій, спричиняють серйозні збитки для музеїв, архівів та історичних будівель, знищуючи унікальні твори мистецтва.

Знищення творів образотворчого мистецтва під час війни не лише призводить до матеріальних втрат, але й ми втрачаємо частину ідентичності та культурного надбання нації, що може мати довгострокові наслідки для суспільства. До прикладу знищення Музею Марії Приймаченко під час військових дій в Україні є трагічною втратою для культурної спадщини країни. Марія Приймаченко – це відома українська художниця, чії роботи відзначаються унікальним стилем і високою оцінкою як у межах України, так і в світі. Пабло Пікассо називав творчість Марії Примаченко «художнім дивом» навяними українським фольклором.

Також обстріли пошкодили Харківський художній музей, Харківську державну наукову бібліотеку імені Короленка, Харківський театр опери та балету імені Лисенка, Чернігівський обласний художній музей, Маріупольський краєзнавчий музей, меморіальний музей філософа Григорія Сковороди. З маріупольських музеїв до Донецька вивезли близько 2 тисяч експонатів [4]. Обстрілам піддалися Сумська духовна семінарія, Свято-Успенська Святогірська лавра, Воронцовський палац в Одесі, Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука де було знищено мистецькі роботи за 80 років та інші заклади культури і мистецтва [4; 6]. При цьому з окупованих територій російські військові вивозять картини Айвазовського і Куїнджі, скіфське золото, манускрипти, вони також викрадають музейних працівників.

Музейники, галеристи і звичайні цивільні самі рятують від обстрілів класичне й сучасне українське мистецтво. Так Іванківський музей з перших днів війни опинився під російською окупацією. В його експозиції були народні костюми, кераміка й інші пам'ятки культури Полісся, картини місцевих художників. Найціннішими експонатами

іванківського музею були полотна Марії Примаченко, саме їх працівники музею витягали під час пожежі внаслідок обстрілів [3].

Захоплення Росією музею Івана Айвазовського в Криму є серйозним порушенням міжнародного права та загрозою для культурної спадщини. Він розташований в місті Феодосія і цінний своєю унікальнішою колекцією творів відомого художника, який є одним з найвідоміших мариністів світового мистецтва. Анексія Криму і захоплення музею призводить до втрати контролю України над цінною культурною спадщиною, яка має велике історичне та мистецьке значення для українського суспільства.

Ці та інші втрати є великою трагедією для України та підкреслюють необхідність захисту таких об'єктів в умовах війни. Історія й культура України – це не тільки спогади минулого, але і джерело національної самосвідомості та ідентичності, тому збереження цих цінностей є важливим завданням для українського суспільства, адже викрадення і знищення росією творів образотворчого мистецтва призводить до втрати частини національного надбання нашої країни, тому українці намагаються вберегти інформацію про втрачені об'єкти через висвітлення їх у інших творах мистецтва [1; 2].

Викрадення та торгівля цінними культурними артефактами без дозволу країн-власниць порушує міжнародне право, зокрема Конвенцію про захист світової культурної та природної спадщини. Міжнародна спільнота, хоч і засуджує, проте, не надто активно реагує на викрадення і знищення культурних артефактів шляхом введення санкцій проти країни-агресора.

Збереження та захист культурної спадщини в умовах війни в Україні потребує спільних зусиль урядових органів, міжнародних організацій, громадських організацій та місцевих жителів для запобігання подібним руйнівним наслідкам. Існують різні стратегії та методи, які можуть допомогти зберегти цю спадщину. До таких методів можна віднести: створення детальної документації культурних об'єктів за допомогою фотографій, відеозаписів та описів. Це дозволяє зберегти історичну інформацію навіть у випадку знищення самого об'єкта; переміщення цінних артефактів та елементів культурної спадщини до безпечних місць або музеїв для тимчасового зберігання; організація міжнародних місій для охорони культурних об'єктів від вандалів і військових дій; залучення до співпраці з міжнародними організаціями, такими як ЮНЕСКО, для забезпечення захисту культурної спадщини та міжнародної підтримки. Після завершення конфлікту є обов'язковим проведення робіт з відновлення та реконструкції пошкоджених культурних об'єктів та пам'яток.

Література:

1. Анонс: «Обережно, крихке!»: виставка, присвячена зруйнованим вітражам Маріуполя. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2024/03/29/163794/> (дата звернення: 19.04.2024).

2. Історична правда. В Україні випустили колекцію хусток з мистецькими творами, які викрала або знищила Росія. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2023/10/12/163231/> (дата звернення: 19.04.2024).
3. Сорока А., Атанесян Г. Культурні чистки. Як Росія руйнує музеї й вивозить мистецтво з України URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61472927> (дата звернення: 19.04.2024).
4. Через обстріл в Академії імені Бойчука знищені мистецькі роботи за 80 років URL: https://gazeta.ua/articles/np/_cerez-obstril-v-akademiyi-imeni-bojchuka-znischeni-misteckii-roboti-za-80-rokiv/1176102 (дата звернення: 19.04.2024).
5. BBC NEWS Знищення музею Сковороди. Українці порівнюють Росію з ІД і закликають виключити з ЮНЕСКО. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-61362020> (дата звернення: 19.04.2024).
6. Recorded war crimes URL: <https://mkip.notion.site/e9a4df6baa284de38673efedbe147b51?v=f43ac8780f2543a18f5c8f45afdce5f7> (дата звернення: 19.04.2024).